

Uchwała z dnia 4 marca 2005 r., III CZP 95/04

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący)

Sędzia SN Józef Frąckowiak

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Tomasza K. przy uczestnictwie "W.8" sp. z o.o. w W. o ogłoszenie upadłości, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 4 marca 2005 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 20 października 2004 r.:

"Czy przepis ust. 3 art. 13 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze (ustawa z dn. 28 lutego 2003 r. – Dz.U. Nr 60 poz. 535) w wypadku zaistnienia przewidzianych w nim przesłanek obliguje Sąd rozpoznający wniosek do ogłoszenia upadłości dłużnika, czy też uchyla jedynie imperatyw zawarty w ust. 1 wyżej powołanego przepisu art. 13 nakazujący bezwzględnie oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania?"

podjął uchwałę:

Sąd nie oddala wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) w razie uprawdopodobnienia dokonania przez dłużnika czynności prawnych bezskutecznych według przepisów ustawy, którymi wyzbył się on majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 23 marca 2004 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy oddalił wniosek Tomasza K. o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. „W. 8”, stwierdzając, że mimo iż spełnione zostały przesłanki przewidziane w art. 10 i 11

ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: „Pr.u.n.”), to upadłość nie może być ogłoszona, nie istnieje bowiem możliwość poniesienia przez dłużnika kosztów postępowania upadłościowego. W ocenie tego Sądu, art. 13 ust. 3 Pr.u.n. ma zastosowanie jedynie w sytuacji, w której majątek dłużnika pozwoli na pokrycie choćby początkowych kosztów postępowania upadłościowego, a w przypadku spółki, której wniosek dotyczy możliwość taka nie istnieje, a zatem do jej sytuacji nie ma zastosowania art. 13 ust. 3, lecz art. 13 ust. 1 Pr.u.n.

Rozpoznając zażalenie wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w Warszawie przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, budzące poważne wątpliwości. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Istota pytania sprowadza się do oceny skutków wystąpienia przesłanek zawartych w art. 13 ust. 3 Pr.u.n. Wątpliwość Sądu odwoławczego wyraża się pytaniem, czy skutkiem tym jest powinność Sądu ogłoszenia upadłości dłużnika, czy też jedynie uchylenie nakazu oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości w razie wystąpienia przesłanki określonej w art. 13 ust. 1 Pr.u.n.

Brak podstaw do przyjęcia, aby zastosowanie art. 13 ust. 3 Pr.u.n. uzasadniało obowiązek sądu uwzględnienia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika, sąd wydaje bowiem takie postanowienie po stwierdzeniu, że występują przesłanki ogłoszenia upadłości. Konstrukcja tytułu I, działu III Prawa upadłościowego i naprawczego ujęta jest w taki sposób, że część przepisów (art. 10, 14 ust. 1 i art. 15) określa przesłanki, których wystąpienie uzasadnia ogłoszenie upadłości, natomiast inne (np. art. 13 ust. 1 i 2) określają przesłanki przesądzające oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości lub uprawnienie sądu do oddalenia takiego wniosku. Przepis art. 13 ust. 3 Pr.u.n. nie może więc być źródłem obligującym sąd do ogłoszenia upadłości dłużnika, gdyż wyłącza on jedynie zastosowanie art. 13 ust. 1 i 2 w razie zaistnienia okoliczności wskazanych w ust. 3. Oznacza to, że sąd nie może oddalić wniosku o ogłoszenie upadłości w razie stwierdzenia jedynie, że majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, jeżeli uzna zarazem, że zostało uprawdopodobnione, iż dłużnik dokonał także innych czynności prawnych, aniżeli obciążające jego majątek, bezskutecznych według przepisów ustawy, którymi wyzbył się majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania.

W poprzednim stanie prawnym przyjmowano w orzecznictwie, że wniosek o ogłoszenie upadłości oparty na stwierdzonej niewypłacalności podlega ocenie w płaszczyźnie podstaw ogłoszenia upadłości określonych w rozporządzeniu Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł."), jedynie przy uwzględnieniu uregulowań zawartych w przepisach art. 13 Pr.upadł. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1999 r., II CKN 167/99, „Wokanda” 1999, nr 7, s. 10). Regulacji zawartej w art. 13 § 1 zdanie pierwsze Pr.upadł. nie traktowano jednak jako bezwzględnej przesłanki uzasadniającej oddalenie wniosku dłużnika o ogłoszenie upadłości z tej tylko przyczyny, że w majątku dłużnika nie ma środków pieniężnych lub papierów wartościowych albo rzeczy ruchomych dających się łatwo spieniężyć na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 540/97, OSNC 1998, nr 12, poz. 204). Podkreślano, że celem postępowania upadłościowego jest zaspokojenie (choćby niepełne) wierzycieli upadłego dłużnika, dlatego w razie braku możliwości osiągnięcia tego celu, czego świadectwem jest brak środków na pokrycie kosztów postępowania, postępowanie takie w ogóle nie powinno być wszczęte (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1997 r., III CZP 51/97, OSNC 1998, nr 3, poz. 37).

W orzecznictwie wyrażono również pogląd, że wierzytelności i roszczenia nie należą do majątku dłużnika, o którym mowa w art. 13 Pr.upadł., gdyż celem tego przepisu jest zapobieżenie ogłaszaniu upadłości dłużników, których majątek oczywiście nie wystarczy nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, a zatem chodzi w tym przepisie o taki majątek, który można spieniężyć bez nadzwyczajnych trudności (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2003 r., II CK 484/02, OSP 2004, nr 3, poz. 38).

W piśmiennictwie wyraźnie wypowiedziany został również pogląd, że postępowanie upadłościowe ma zmierzać do zaspokojenia wierzycieli, choćby w minimalnym stopniu. Nie można jednak abstrahować od art. 13 ust. 3 Pr.u.n., dla zastosowania którego wystarczy uprawdopodobnienie wystąpienia jednej z rozłącznie ujętych przesłanek: obciążenia majątku dłużnika czynnościami bezskutecznymi według przepisów ustawy, obciążenia majątku czynnościami skutecznymi, ale dokonanymi w celu pokrzywdzenia wierzycieli, albo

uprawdopodobnienia, że dłużnik czynnościami bezskutecznymi wyzbył się majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania.

Ostatnia przesłanka pozostaje w związku z art. 13 ust 1 Pr.u.n., a zatem wyłącza stosowania tego przepisu. Oznacza to, na co trafnie zwrócono uwagę w piśmiennictwie, że sąd nie może oddalić wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli są widoki na to, iż postępowanie upadłościowe może doprowadzić do uzyskania majątku potrzebnego nie tylko na pokrycie kosztów postępowania, lecz także na zaspokojenie wierzycieli. Sytuacja taka może wystąpić np. wówczas, gdy jeszcze przed wszczęciem postępowania upadłościowego dłużnik dokonał czynności, które w drodze ich zaskarżenia można obalić, wskutek czego jest wysoce prawdopodobne, że do masy upadłości wejdzie określony majątek. Innymi słowy, art. 13 ust. 3 *in fine* Pr.u.n. wskazuje na możliwość zaskarżenia dokonanych także przez dłużnika czynności prawnych skutkujących wyzbyciem się majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania. Uruchomienie służących do tego celu instrumentów prawnych może zatem spowodować, że majątek dłużnika ulegnie niebawem powiększeniu w stopniu uzasadniającym celowość prowadzenia postępowania wszczętego wnioskiem o ogłoszenie upadłości.

Prawo upadłościowe i naprawcze zawiera wiele instrumentów służących unicestwianiu skutków czynności prawnych, bezskutecznych w stosunku do masy upadłości. Przepisy art. 127 i 128 określają przesłanki przesądzające bezskuteczność z mocy prawa czynności prawnych upadłego, a art. 129-133 modyfikują rozwiązania zawarte w przepisach ogólnych poświęconych czynnościom prawnym dłużnika, m.in. dokonywanym z pokrzywdzeniem wierzycieli. Ogłoszenie upadłości daje więc wymienionym podmiotom szersze możliwości uznania czynności prawnych dłużnika za bezskuteczne, w konsekwencji czego po ogłoszeniu upadłości wierzyciele mogą znaleźć się nawet w korzystniejszej sytuacji, aniżeli w razie dochodzenia przez nich roszczeń w drodze egzekucji singularnej. Dowodzi tego choćby art. 134 ust. 1 Pr.u.n., który stanowi, że jeżeli czynność upadłego jest bezskuteczna z mocy prawa lub została uznana za bezskuteczną, to to co wskutek tej czynności ubyło z majątku upadłego lub do niego nie weszło, podlega przekazaniu do masy upadłości, a gdy przekazanie w naturze jest niemożliwe, do masy upadłości powinna być wpłacona równowartość w pieniądzech.

Podkreślić również trzeba, że art. 13 ust. 3 Pr.u.n. nie wymaga udowodnienia okoliczności, iż czynności obciążające majątek dłużnika, dokonane z pokrzywdzeniem wierzycieli lub skutkujące wyzbyciem się majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania były czynnościami bezskutecznymi. Dla zastosowania tego przepisu wystarczy uprawdopodobnienie tych okoliczności, co uzasadnia stosowanie w tym postępowaniu – na podstawie art. 35 Pr.u.n. – art. 243 k.p.c.

W konsekwencji stwierdzić należy, że sąd nie oddał wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 Pr.u.n. w razie uprawdopodobnienia dokonania przez dłużnika czynności prawnych bezskutecznych według przepisów ustawy, którymi wyzbył się on majątku wystarczającego na zaspokojenie kosztów postępowania.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie (art. 390 § 1 k.p.c.)